

.týždeň 2026 (časť)

- **Tomáš Zálešák: *Človek: tajomstvo v ohrození* (1–2, 22–24)**

- Prudko prebiehajúce a hlboké zmeny, ktoré nás vrhajú do situácií, s ktorými nemáme ani fylogeneticky zakódovanú ani v historickej pamäti uloženú skúsenosť, nás môžu priviesť k zúfalstvu nad zmyslom sveta a života v ňom, ale v tom istom okamihu zároveň k arogantnej pýche na naše vedecké poznatky a technologický pokrok. A tam, kde sa schopnosť vnímať zmysel existencie vytratí (strata vyjadrená aj vo zvestovaní „smrti Boha“ ako hotovej, nezvratnej skutočnosti), nastupuje túžba zadovážiť existencii náhradný zmysel, skonštruovať nový svet a človeka. A programy na naplnenie tejto túžby. Pripomína nám to niečo? Ach, ten dejepis.

- **Patrik Haburaj a Veronika Zahorjanová: *Dá sa vyčíslieť hnev?* (1–2, 33, rozhovor Mareka Bartoneka)**

- **Veronika Zahorjanová**

- Jazyk je nástroj, ktorý normalizuje určité formy správania a pri opakovaní mení spoločenské normy. Preto má zmysel sledovať, ako sa vo verejnom priestore používa, nie iba čo sa hovorí.

- **Juraj Hromkovič: *Praotcom AI je Leibniz* (1–2, 42–45, rozhovor Martina Mojžiša)**

- Keď manipulujem symbolmi podľa pravidiel, tak počítam správne – bez ohľadu na to, čo tie symboly znamenajú a či rozumiem tomu, čo robím. Chápanie významu symbolov nazývame sémantikou a veľmi zaujímavým aspektom Leibnizovho prístupu je jeho snaha o prevedenie sémantiky do syntaxe. Práve preto hovoril o matematike ako o vede o automatizácii. Ak preniesieme sémantiku do syntaxe, potom na tú sémantiku môžeme zabudnúť a pracovať už len v rámci syntaxe.
- (...) [Pri veľkých jazykových modeloch] nepoužívame (...) axiomatický systém vyjadrujúci, čo je správne myslenie. Namiesto toho máme štatistický systém, ktorý prezrie celý internet a odvodí si, aké postupnosti slov sa vyskytujú s najväčšími pravdepodobnosťami. To znamená, že keď dáme takémuto systému nejaký text s vynechanými slovami, tak systém dokáže doplniť do medzier tie slová, ktoré tam s najväčšou pravdepodobnosťou patria. Stále je to syntaktický prístup, aj keď je založený na podmienených pravdepodobnostiach odvodených z obrovského množstva textov, ktoré sú na internete. A je extrémne prekvapujúce, čo systém založený na takomto syntaktickom princípe dokáže.
- V istom zmysle predstavuje umelá inteligencia zmenu paradigmy v samotnej vede. Doteraz sme sa vždy snažili pochopiť procesy abstrakcie vecí natoľko, že sme ich vedeli namodelovať a robiť predpovede. A teraz odrazu pristupujeme na hru, keď pripustíme, že to buď ešte nevieme, alebo možno nikdy vedieť nebudeme, ale napriek tomu budeme vedieť robiť veľmi spoľahlivé predpovede.

- **Štefan Hríb: *Zachránená Notre-Dame* (1–2, 60–61)**

- (...) Človek nie je bezvýznamný živočích, ale bytosť povolaná doplniť tajomstvo a krásu stvoreného sveta aj vlastným duchom a tvorivosťou(...).
- (...) Keď si sekulárny francúzsky štát dal tak veľmi záležať na obnove katedrály, ukázal, čo je to západná civilizácia a aký je rozdiel medzi ňou a napríklad radikálmi z Talibanu, ktorí zborili unikátne sochy Budhu.

- **Roger Moorhouse: *Starý svetový poriadok bola tiež séria zmien* (4, 28–31, rozhovor Maríny Gálisovej)**

- Čo sa stane s Európou v tomto novom chladnom svete? Nuž, bude sa musieť veľmi rýchlo učiť. Bude sa musieť naučiť brániť, vyrábať zbrane, verbovať vojakov, cvičiť armády. A bude sa musieť znovu naučiť, kde ležia zdroje jej blahobytu: liberálne ekonomiky, obchod, tolerancia, sloboda slova, demokracia, kapitalizmus. Musíme si to znovu začať ceniť a znovu objaviť identity a lojalitu, ktoré nás môžu znovu živiť. Excesy identitárnej politiky hyperliberalizmu 21. storočia, napríklad v oblasti genderu či rasy, sa budú musieť vrátiť na okraj, kam patria.

- Stredná Európa je v neurčitom postavení. Na jednej strane sa z veľkej časti vyhla dopadom výstrelkov hyperliberalizmu a masovej imigrácie, takže jej spoločnosti sú v lepšom postavení, aby sa udržali a prežili ľadový vietor nášho nového svetového usporiadania. Na druhej strane vaša blízkosť k Rusku a ochota podliehať ruským úplatkom či dezinformáciám vás robí zraniteľnými voči vplyvom z Kremľa.
- Európa a celý Západ čelia boju. Ale majú talenty, myšlienky a dosť umu, aby si sformovali svoj osud. Len na to musia nájsť aj politickú vôľu.
- **Andrej Zeman: *Korene v mraze* (4, 43, „pravidelná dávka)**
 - Kľúčová otázka pre 21. storočie (...) znie: Má západný svet dostatočne silné korene, aby prichádzajúcu zimu prežil? A vie si v prvom rade odpovedať na otázku, čo tými koreňmi vlastne je?
- **Júlia Rázusová: *Divadlo sa nedá robiť bez vášne. Ale nikdy bez úcty.* (4, 60–65, rozhovor Mariana Jaslovského)**
 - Pre generáciu rodičov boli hodnota mier a životná istota. To sú paralely so súčasnosťou, keď takáto Európa možno defenitívne končí. Zweig hovorí, že kočiši a kuchárky, ktorí v živote nevideli atlas, stali sa odborníkmi na geopolitiku a hádali sa, že Rakúsko nemôže žiť bez nejakého malého pohraničného okresu niekde v Bosne. Škriepili sa, aké vojnové reparácie treba uvaliť na Francúzsko, čo päťdesiat miliárd, alebo sto, a ani nevedeli, koľko je miliarda. To je ako zo súčasných diskusií na Facebooku.
 - Ionesco [v hre *Nosorožec*] zachytil svojich kamarátov, ktorí pri nástupe fašizmu začali hovoriť, že pravda je uprostred, treba sa pozrieť aj na druhú stranu, vidíme to subjektívne... Takto sa fašizovali.
- **Martin Mojžiš, Peter Zajac: *Vzdelanosť pre 21. storočie* (5, 28–29,)**
 - Digitálny svet je dvojsečný. Nestačí v ňom len zručné narábanie s informáciami. Nevyhnutná je schopnosť vysporiadať sa s druhou tvárou digitálneho sveta – manipuláciou. Bezpodmienečne je potrebné naučiť sa rozlišovať poznanie a mýty, fakty a fikcie, pravdy, polopravdy a lži. Nevyhnutná je schopnosť hypoteticky sa približovať k pravde.
 - Konceptualizovať znamená premeniť abstraktné komplexné myšlienky a javy na jasné, definovateľné a zrozumiteľné pojmy (koncepty), ktoré nám umožňujú lepšie chápať svet, triediť informácie a vytvárať si mentálne skratky.
- **Anton Vydra: *Oblúkmi myslenia Petra Zajaca* (6, 24–25)**
 - (...) Slobodný človek je možný len ako bytosť, ktorá si pamätá. Inak bude zmietaný vo vleku ženúcich sa prítomností a nerealistických snov.
- **Tomáš Zálešák: *Sloboda alebo osud? Medzi politikou a metafyzikou* (6, 38–40)**
 - Je ľahké byť tolerantnými tam, kde nám o nič vážne nejde.
 - (...) Človek je síce človek rozumný, no okrem toho ešte aj všetko možné, len nie rozumný.
 - (...) Nemôžeme sa spoliehať (...) na prostú politickú prax pozostávajúcu z *ad hoc* rozhodnutí a na skepsu ohľadom akýchkoľvek ideálov: to prináša riziko, že sa politika zredukuje na hru, v ktorej už nejde o žiadny dôležitý cieľ okrem pokračovania nej samej, a preto sa v nej ani nič dôležité nevyrieši, a takto založený politický systém nie je schopný reagovať včas a dostatočne energicky na vzniknuté situácie.
- **Gabriela Rakúsová: *Príťažlivý spôsob tvorby teoretickej literatúry* (6, 59)**
 - **Peter Zajac**
 - Dnešná próza je časom budúcej pamäti.
- **Martin Mojžiš: *Prečo volíme narcisov?* (7, 6–8)**
 - Človek je tvor loviaci v skupinách, takže emocionálna potreba lovu sa môže uspokojovať v kolektívnych fyzických činnostiach, ktoré sa na lov v nejakom zmysle podobajú. Typickým príkladom sú kolektívne športy. Nesmierna popularita týchto športov podľa mňa vychádza z našej hlboknej potreby lovu alebo nejakej jeho náhrady.

- (...) U mnohých ľudí nie je názor samotný až taký dôležitý, skôr je dôležitá emocionálna potreba byť fanúšikom nejakého názoru. Pretože potom môžeme zažívať pocit víťazstva, ak sa tomu názoru darí. A tan pocit, zdá sa, bytostne potrebujeme.
- **Tomáš Zálešák: *Poznanie a moc: k našej dnešnej kríze* (9, 18–20)**
 - (...) Skutočná veda nie je ani neobmedzeným, ani neomylným poznaním, ani nevyslovuje konečné, večne platné pravdy. (...) Je to bádanie vyžadujúce intelektuálnu skromnosť, sebakritického ducha, skratka: istý druh askézy. K takejto vede patrí metodické pochybovanie o vlastných záveroch a ich neúprosne testovanie s opätovnou možnosťou ich vyvrátenia. Koniec-koncov, len takto je možný aj (ako silno argumentoval Karl Popper) skutočný pokrok vo vedeckom poznaní. A len takto možno predísť tomu, aby nás nové poznanie viedlo namiesto lepšieho života k zotročeniu a dehumanizácii.
 - (...) Od vedy nesmieme vyžadovať niečo, čo nie je v jej kompetencii; to vedie k sklamaniam a následne k nenávisťnému odmietaniu vedy vôbec.
 - (...) Človek nemôže a nesmie prestať vnímať svet a seba samého v intencionálnych, bytostne ľudských kategóriách. Nimi svetu dodáva svoj ľudský zmysel, preniká ho svojím bytím, vtlača mu svoju pečať – ako *svoju* svetu, v ktorom môže nachádzať miesto pre svoj domov. Inak stratí svet aj seba samého.
- **Jonathan Rauch: *Otriasa sa systém, ktorý nás drží ukotvených v pravde* (9, 21–25, rozhovor Maríny Gálikovej)**
 - V Amerike sa veľa ľudí, najmä mladších, nazdáva, že všetky myšlienky sú si rovné. Dobré, verte si, čomu chcete, ja budem veriť, čomu chcem ja. Ale to je nedorozumenie. Ak chcete dospieť k pravde, musíte preferovať niektoré postupy vytvárania poznania pred inými.
- **Tomáš Zálešák (9, 26, .týždeň .tomáša zálešáka)**
 - Pohoršenie samo ešte neprodukuje cnosť. Môže aj prehlbovať cynizmus a demoralizáciu.
 - Existujú zážitky, ktoré nie sú v prvej chvíli euforické, a predsa oslobodzujú.
- **Alexander Duleba: *Odkazom tejto vojny musí byť federalizácia Európy* (10, 24–29, rozhovor Maríny Gálikovej)**
 - Ak si chceme zachovať európsky spôsob života – slobodu, spravodlivosť, demokraciu – musíme vybudovať vlastné obranné kapacity. Musíme vedieť, čo chceme, koľko to bude stáť, aká je naša vízia, musíme sa dokázať operatívne rozhodovať. A to bez federalizácie nepôjde. Lebo európska spoločná zahraničná politika založená na konsenze je paralyzovaná vždy, keď sa nájde jeden ruský alebo americký **trójsky** kôň, ktorý ju zablokuje.
- **Tomáš Zálešák: *Sloboda alebo osud? III. Ľudský údel a Božia vôľa* (10, 30–32)**
 - Mýtický symbol „bábky bohov“ vytvoril Platón v dialógu *Zákony*. Človek je tu znázornený ako bábka na nitkách či drôtikoch, ktorými pohybujú božské a démonické sily. Zlaté (mäkké a krehké) vlákno rozumu (v zmysle *nús*, prepájajúceho božské a ľudské bytie s napätím medzi oboma pólmi). Železné a tvrdé vlákna sú vlákna protichodných vášní. Údelom človeka je pridržať sa zo všetkých síl zlatého vlákna, nasledovať jeho ťah a prekonať tak zmätok existencie v smere božského poriadku a odolávať tak protichodným silám chaosu a zmaru. Je to údel spočívajúci v trvalom napätí medzi ľudskou a božskou skutočnosťou, medzi nedokonalosťou a završením, medzi smrteľnosťou a nesmrteľnosťou – príbeh pohybu a zápasu ľudského sebaaprekonávania.
- **Michal Stehlík, Martin Groman: *Ako hovoriť o histórii, keď sa mení svet* (10, 44–46, rozhovor Hany Chorvátovej)**
 - **Martin Groman**
 - Ak chceme, aby veci dopadali vždy presne tak, ako si predstavujeme, sme odsúdení na neustále sklamanie.
- **Ján Štrasser *Úradník* (10, 49–50)**

- Občas je užitočné vracieť slovám ich význam, a tým obnovovať ich dôstojnosť.
 - **Jakub Nvota: Štyri roky** (10, 53, .nvotova osnova)
 - Najstrašnejší mýtus o nás ľuďoch je ten, že človek je racionálny tvor.
 - **Pavel Macko Pax Fragmentata – nový model sveta** (11, 30–37)
 - Ak USA povedia, že „tento režim je zlý, preto môžeme zasiahnuť“, čo bráni Rusku, Číne či iným hráčom, aby použili rovnakú logiku? Pre nás je to existenčná otázka. Presne takto sa legitimizujú „špeciálne operácie“. Porušovanie pravidiel vedie k erózii legitimacy Západu. Keď Západ porušuje vlastné pravidlá, stráca morálnu aj politickú autoritu. Pre stredoeurópske krajiny, ktoré stavajú svoju bezpečnosť na dôveryhodnosti NATO a EÚ, je to problém. Ťažšie budeme presviedčať vlastných občanov, prečo veriť pravidlám, ak ich porušujú tí, ktorí ich napísali.
 - Nemali by sme si klávať otázku, či je cieľ dobrý a svätý všetky prostriedky, ale či je cesta realistická a cena prijateľná.
 - „Dobré úmysly“ nevyvážia milióny mŕtvych a zlyhaný štát. Pre strednú Európu je kľúčové, aby Západ nevyhorel v ďalšej veľkej vojne, aby sa nezrútil systém, ktorý chráni hranice a suverenity a aby sme neskončili vo svete, kde má pravdu silnejší.
 - **Tomáš Zálešák: Sloboda alebo osud? III. Ľudský údel a Božia vôľa** (11, 40–42)
 - To, že sa mnohí z nás správajú v mnohých prípadoch iracionálne, neznamená, že máme na rozum rezignovať. Výskyt nemorálneho správania nie je dôvod na zavrhnutie morálky.
 - (...) Dochádza k náhlemu až masovému vynáranu sa rôznych „alternatív“ v správaní, prezentovaných ako nová či dokonca revolučná morálka, „alternatívny životný štýl“ a podobne. Tieto domnolé nové „alternatívy“ však v skutočnosti slúžia starým inštinktom. V ich pozadí môže byť túžba uniknúť pred neurotizujúcimi napätiami moderného života. Sú to novo vyzerajúce masky pre staré atavizmy.
 - (...) Vo chvíľach veľkých kríz (ekonomických či iných) (...) sa bremeno civilizovaných pravidiel správania začne javiť ako neznesiteľné, s následnou túžbou zbaviť sa ho. Ale takéto domnelé oslobodenie ničí práve tie morálne a kultúrne základy, na ktorých spočíva naša sloboda ako civilizačný artefakt istého druhu, aj v podobe politického zriadenia garantujúceho práva a slobody v dnešnom zmysle.
 - **Ortega y Gasset: Vzburá davov**
 - Revolúcie, také nezadržateľné v svojej pokrytecky ušľachtilej nedočkavosti deklarovať rozličné práva, v skutočnosti vždy znásilnili, pošliapali a porušili základné právo človeka, ktoré [...] je samotnou definíciou jeho podstaty: právo na kontinuitu.
 - **Ivan Korčok: Trump už nie je náš spojenec** (12, 7–16, rozhovor Štefana Hríba)
 - **Donald Tusk**
 - Je absurdné, že 500-miliónová Európa žiada 300-miliónovú Ameriku, aby ju chránila pred 140-miliónovým Ruskom, ktoré štyri roky nedokáže zlomiť 40-miliónovú Ukrajinu.
 - **Andrej Klobušník: Musíme si vlastenectvo vziať späť** (12, 58–65, rozhovor Mariana Jaslovského)
 - Moja základná filozofia (...) je, že učím žiakov, nie učivo. Kvalita učiteľa podľa mňa nespočíva v tom, ako detailne ovláda svoj predmet, či má všetko v osnovách na poriadku a či stihol všade dať fajku, že prebraté. Kvalita učiteľa spočíva v tom, či robí všetko pre to, aby každý žiak v jeho triede dosiahol svoj plný potenciál.
 - **Martin Fodor: Svojim deťom chcem dať niečo, čo sa nedá zdediť** (13, 44–45, rozhovor)
 - Nestavajte firmu na svojom ego. Stavajte systém, ktorý bude fungovať aj vtedy, keď už v tej miestnosti nebudete.
 - **Jakub Nvota: Ale tak je to rozdiel** (13, 59, .nvotova osnova)
-

- Žijeme v ilúzii, že informácie, ktoré získame v priebehu pár sekúnd sa rovnajú vedomostiam, ale je v tom rozdiel. Všimnite si to v jazyku. Informácie väčšinou dostávate, ale vedomosti sa získavajú. A niekedy neľahko. Museli ste sa k nim prebojovať, museli ste mať šťastie a stretnúť tých správnych ľudí. Museli ste ich byť hodní – snažiť sa, aby ste ich získali.
- **Peter Zajac: *O kultúre a kultúrnosti* (14, 34–35)**
 - Vznik samostatného Slovenska sa neodohral v znamení novembrovej slobody, ale proti nej. To sa hlboko vpísalo do jeho príbehu, ktorý je odvtedy ustavičným zápasom slobody a neslobody, kultúrnosti a nekultúrnosti, vzdelanosti a nevzdelanosti.
 - Ruský svet nezaujíma človeka ako zodpovedný jednotlivec, ale ako súčasť kolektívnej identity, slúžiaci záujmom autokratického štátu.
- **Zuzana Pruszkayová: *Čo oddeľuje múdreho investora od zvyšku trhu* (14, 38–39)**
 - **Warren Buffett**
 - Trh je zariadenie na presun peňazí od netrpezlivých k trpezlivým.
 - Behaviorálna ekonómia dnes hovorí jasne: ľudia nie sú racionálni investori. Vyhľadávame informácie, ktoré potvrdzujú naše názory. A robíme to, čo robí dav – presne vtedy, keď by sme mali robiť opak.
Ako ukázal Daniel Kahneman, naše rozhodovanie systematicky ovplyvňujú kognitívne skreslenia, z ktorých jedným z najsilnejších je averzia voči strate – sklon prežívať stratu výrazne intenzívnejšie než zisk rovnakej veľkosti, a podľa toho aj konať. (...)
 - (...) Skúsení investori nevkladajú dôveru do svojich emócií, ale zavádzajú pravidlá. Automatické investovanie. Pevnú štruktúru portfólia. Obmedzovanie kontroly. Nie preto, že by boli slabí. Ale preto, že poznajú vlastné slabosti.
 - Investovanie nie je o genialite. Je o disciplíne.
Rozdiel medzi úspechom a neúspechom nie je v lepších informáciách. Je v schopnosti zostať pokojný, keď ostatní strácajú hlavu.
Je v pochopení, že čas je najdôležitejší faktor výnosu. A že väčšinu budúcnosti aj tak nevieme predpovedať.
- **Marín Gálisová, Martin Mojžiš: *Neomylný terč* (15, 6–7)**
 - Kultúra nám pomáha hľadať zmysel sveta a zmysel seba v ňom. Ponúka nám pritom odpovede, nie konečné, ale pravdivé. Tá pravda má aj citovú, aj racionálnu stránku, disponuje teda vzácnou úplnosťou. Kultúra oslovuje spôsobom, ktorý v sebe zahŕňa aj emócie, aj racio. Nestavia emócie proti rozumu, ale cez ich rozhybanie uľahčuje cestu k racionálnym úsudkom – vari sa vám nestalo, že ste po pôsobivom filme či divadelnom predstavení odrazu v citovom pohnutí uvideli jasne aj tie vysvetlenia diania, ktoré vám predtým unikali? A zároveň vie vrhnúť racionálne svetlo na naše vlastné emócie, dovtedy nám samým nezrozumiteľné.
- **Martin Fodor *Odovzdať firmu: Príležitosť, alebo riskantný krok?* (16, 46, .anketa)**
 - Cieľom nie je odovzdať deťom kľúče od kacerárie, ale vybaviť ich komplexným spôsobom myslenia. Rodič by nemal dieťaťu diktovať budúcnosť, ale vytvoriť mu štartovaciu čiaru pre jeho vlastnú cestu. Najväčšie dedičstvo nie je majetok, ale vnútorná integrita – spojenie etiky, empatie a schopnosti hlbšie vnímať svet a súvislosti. Ak systém funguje aj bez zakladateľa, strategická otázka nástupníctva je vyriešená dávno predtým, než dôjde k samotnému aktu odovzdania.
- **Marek Bartonek: *Cesta do stredu mozgu* (17, 42–44)**
 - Keď výskum vysvetlíme jednoducho, skrz bežný jazyk, prípadne analógie, tak to vieme verejnosti oveľa viac priblížiť. A priblížiť náš výskum ľuďom je vlastne oveľa dôležitejšie ako vystupovať s odbornými termínmi. Ak by sme vedu dokázali jednoducho odkomunikovať verejnosti my, zúžil by sa priestor pre rôzne nepresné alebo zavádzajúce interpretácie, pretože ľudia sú (...) sú vo všeobecnosti zvedaví a hľadajú vysvetlenia.

- **Andrej Zeman: *Pravda často nie je zadarmo*** (18, 59, .pravidelná dávka)
 - **Alfred Russel Wallace**
 - Pravda sa rodí do tohto sveta iba v bolestiach a utrpení a každá nová pravda je prijímaná neochotne.
- **Juraj Petrovič: *Krásne miesto vo vesmíre*** (20, 8)
 - **astronaut Frank Borman**
 - Leteli sme objavovať Mesiac a namiesto toho sme objavili Zem.
- **Anton Šechovcov: *Európa sa musí stať veľmocou, inak skončí*** (20, 18–23, rozhovor Maríny Gálisovej)
 - (...) Hoci Putin [Rusov] bezmocnosti naučil, dnes mu už spôsobuje problémy, pretože nedokáže ani len mobilizovať ľudí, nadchnúť ich pre svoje politické ciele. V Rusku ideologická mobilizácia nefunguje, pretože Rusi sa naučili, že politika je čistý cynizmus, že politici a médiá im klamú.
 - Nemôžete zlepšiť tento svet, ak myslíte iba na svoju kariéru a svoje peniaze. Ak vám chýba vízia, tento deficit ničím nenahradíte. Všetky úspešné projekty v dejinách, politické aj ekonomické, vytvorili ľudia s víziou.
- **Jakub Nvota: *Niečo, čo je inak*** (20, 18, .nvotova osnova)
 - (...) Je pozoruhodné, že máme výbavu vnímať absurdné náhody a vidieť v nich zábavu, ale aj symboliku či posolstvo.
- **Jakub Betinský: *Stratiť seba a nájsť celý svet*** (21, 47, .pravidelná dávka)
 - Svet neprestal byť tajomný. Len sme si naň zvykli. Strom už nebudí úžas, ale javí sa ako prírodný zdroj na vyťaženie či prekážka na pozemku. Deň už nie je rytmus času, ale položka v kalendári. Ticho už nie je priestorom počúvania, ale výpadkom signálu.
 - Svet nie je len mechanizmus (aj keď nepochybne má tento rozmer), ale aj reč, báseň, význam – a túto reč počujeme iba vtedy, keď sa naučíme pozornosti, ktorá nie je chcením, ale prijímaním (a tým vďačnosťou).
 - (...) Báseň nespoznáme tak, že odvážime papier a chemicky preskúmame atrament. To všetko je pravdivé, ale stále nám môže uniknúť, že text pred nami niečo znamená. A možno svet je práve takýto text. Nie nemý, len ho nečítame v jeho celosti. Nie odčarováný, len nám zovšednel, zvykli sme si naň a už od neho nečakáme žiadne prekvapenie. A nie prázdny a nezmysluplný, len čakajúci na pozornosť, ktorá sa konečne prestane dívať cez seba.
- **Martin Mojžiš: *Čo s univerzitami?*** (22, 6–7)
 - **Roger Scruton: *The Idea of University***
 - Uzavrite učenia sa a vyučovanie do nejakého posvätného miesta, odrežte ich od sveta, aby sa vlastnými vnútornými silami uberali smerom k zbytočnému, neplodnému vzdelaniu – a dsopejete k ucelenému a zdravému rozumu, k mysli schopnej prispôbiť sa, sústrediť a chápať v neustále sa meniacom prostredí vonkajšieho sveta.
- **Jozef Tancer: *Naše univerzity vyšli z humboldtovskej tradície*** (22, 9–17, rozhovor Štefana Hríba)
 - (...) Univerzity na Slovensku jednoznačne vyšli z humboldtovskej tradície. Tá je podobná ako pri Newmanovi a jeho ideí univerzity. Wilhelm von Humboldt chápal univerzitu tak, že vzdelanie sa má rozvíjať ruak v ruke s vedou a zároveň má slúžiť aj na zušľachťovanie osobnosti človeka. Primárny cieľ nemá byť pragmatický. My teda nevyrábame pracovníkov do fabriky. Svet sa ale v druhej polovici 20. storočia postupne začal preklápať – a to je tá Scrutonova kritika – do určitého pragmatizmu. DO produkcie expertov pre prax.
 - A teraz si predstavte (...) Predstavte si, že Nobelovu cenu za literatúru dostane nejaký nemecký autor. Keby som mohol, tak by som povedal: Toto je úžasná vec, zmeníme syllabus a budeme so študentmi čítať román, za ktorý dostal Nobelovu cenu. Oslovíme nemeckého veľvyslanca, dotiahneme sem toho

spisovateľa. (...) Nemôžem to [však] urobiť sám. Musím požiadať radu študijného programu, aby zasadla a dovolila mi zmeniť syllabus predmetu – hoci som v tejto oblasti jeden z najväčších odborníkov na Slovensku. Rada zasadne, je v nej odborník z praxe, študent, kolegovia. Pravdepodobne mi to schvália, ale tým sa to nekončí. Potom to ide na akreditačnú radu fakulty, kde to musia schváliť ďalší kolegovia. Až potom môžem urobiť zmenu. No a dovtedy pretečie toľko času, že semester sa skončí, študenti sa rozídu bez šance spoznať to najaktuálnejšie z nemeckej literatúry. A toto spôsobuje byrokracia. Čiastočne vyvolaná štátnou legislatívou, čiastočne tým, že byrokracia produkuje ďalšiu byrokráciu aj vo vnútri univerzít, My si podľa mňa často komplikujeme život aj sami. Potrebovali by sme, aby nám štát viac dôveroval. Kým nespáchame naozaj nejaký priestupok, mala by platiť určitá prezumpcia neviny vysokoškolského učiteľa.

• **Roger Scruton: *Idea university* (22, 18–21)**

- (...) Prvoradý úkol university [je] rozmnožovanie, uchovávanie a predávanie znalostí.
- (...) [Universita] poskytovala a predávala zbytočné, nepraktické dovednosti, jež byly ceněné právě pro svou zbytečnost – ta z nich dělala odznak členství či příslušnosti. Posláním university zdaleka nebylo zajistit nějaký objem vědomostí; byla tu proto, aby chránila posvátné mýty: zbudovala ochranný val okouzlení kolem náboženství, společenských hodnot a kultury minulosti a chlubila se tím, že obtížně pochopitelné, výlučné dovednosti nutné pro to, aby se člověk mohl těšit z tohoto okouzlení – např. znalost latiny a řečtiny –, jsou tou nejvyšší formou vzdělání. V krátkosti řečeno, newmanovská universita byla nástrojem k udržování třídy mandarínů.
- (...) Ze společensky exkluzivních klubů určených pro studia vzácných a ušlechtilých zbytečností se university proměnily v široce otevřené databanky určené k šíření nezbytných dovedností a znalostí.
- (...) Američané žijí v tolerantní společnosti. Vedle toho si ovšem pestují pozorné a horlivé strážce, neustále připravené odhalit a vymýtit i ty nejmenší známky intolerance mezi mladými. A tito ochránci tolerance mají přirozený sklon tlhnout k universitám, kde jim samotná svoboda studia a jeho otevřenost inovacím poskytuje příležitost, aby se jejich cenzorské vášně projevily. Do seznamů literatury jodu knihy zařazovány či z nich vyškrtávány čistě jen na základě jejich politické správnosti; kodexy řeči a poradenské služby střeží jazyk a chování jak studentů, tak i učitelů; jednotlivé kursy či semináře jsou navrhovány tak, aby vštěpovaly ideologickou konformitu, a studenti bývají často trestáni za své heretické názory na problémy, které právě „hýbou světem“. V citlivých oblastech, jakými jsou studia zaměřená na otázky rasy či pohlaví je cenzura zcela otevřeně zaměřena nejen vůči studentům, ale i proti každému učiteli – ať je jakkoli nestranný a opatrný –, který dospěje k špatným závěrům. Semináře zaměřené na problémy rasismu (...) na amerických univerzitách používají techniku vymývání mozků, k dokonalosti dovedenou čínskými komunisty, a jsou často využívány coby nápravný prostředek (t. j. trest) pro ty, jejichž deviantní chování volá po převýchově.

Existují také celé obory či předměty studia, které již svými označeními vytrubují ideologický postoj, který je od studentů očekávaný (např. feministická studia, gay studia, gender studies). Když se tyto studijní předměty objevily poprvé, stavěli se proti nim univerzitní představitelé jen velmi zdráhavě a neochotně, neboť se obávali, aby jejich odmítavý postoj nebyl považován za útok na ducha svobodného bádání. Jak by ale reagovali, mohl by se člověk ptát, na návrh zavést kurs nacistických studií (s přednášejícími výlučně z řad nacistů) či dokonce konzervativních studií se záměrem vychovat další generaci členů Republikánské strany?

Tato slova nenzamenají, že si nelze představit kurs třeba ženských studií, nebízející otevřený a objektivní pohled na ženy a jejich místo ve společnosti, na výtvarné i literární dílo žen a na obraz ženy v západní literatuře. Neměl by to ale být kurs orientovaný výhradně na ženy, s čistě ženskými přednášejícími a jenom ženám adresovaný; neměl by ani kázat, co že si mají studenti takového kursu myslet. Měl by ponechat prostor i pro takové závěry, že jistá část žen byla v tradičně rodině šťastnější, než se cítí dnes, že feminismus podkopával sebedůvěru i naděje obyčejných žen, že pokud nejsou ženy velkými umělkyněmi, matematickami či skladatelkami, není to vina mužů, apod..

- Západní civilizace je prostě výsledkem nespravedlivého, tyranského procesu a jediným smyslem jejího studia je dekonstruovat její nároky na naši příslušnost k ní. To je ono základní přesvědčení, k jehož

„strávení“ jsou bezmála všichni studenti humanitních oborů vyzýváni – nejlépe ještě dříve, než si osvojí dostatečně intelektuální schopnosti k tomu, aby je zpochybňovali nebo srovnávali s literaturou, která je demaskuje coby přihlouplý a liturgický švindl.

- (...) Osvícenství vyloučilo teologii coby ústřední bod učebních osnov, aby na její místo dosadilo nestranné hledání pravdy. Během velmi krátké doby jsme však zjistili, že universita je ovládána teologií jiného druhu – bezbožnou teologií, to zcela jistě, avšak teologií neméně lpící na absolutním a nezpochybnitelném podřízení se doktríně a neméně horlivé až fanatické při pronásledování heretiků, skeptiků a kritiků. Jistě, lidé již nejsou za své názory přivazováni ke kůlům a upalováni; prostě se jim jenom nepovede získat titul či funkci nebo, jsou-li studenty, propadnou u zkoušek.
- Pokud se domníváme, že rozdíl mezi muži a ženami není „kulturní konstrukcí“, ale je přirozený, pokud jsem došli k přesvědčení, že západní civilizace není jen nějakým svévolným ideologickým vynálezem, ale jedním z největších výkonů lidstva, ztělesňujícím zároveň morální vědomí, jež mladí lidé potřebují, pokud si myslíme, že cílem vzdělání není rovnost, ale rozlišování – pokud se v nás zakořenila kterákoli z těchto herezí, stali jsme se nebezpečím pro ono společenství, jež moderní universita vyžaduje a po němž volá.
- Nejužitečnějšími obory jsou ty, jež zaměřují mysl na nestranné bádání a neříkají nic o světě za universitními zdmi. Odtu pramení zdání jejich zbytečnosti či bezúčelnosti, proto se jim vyhýbají ti, kdo vzdělání považují za první krok ke kariéře. Staré učební osnovy, zaměřené na ony zdánlivě zbytečné předměty a ze společenského, politického a komerčního hlediska beznadějně „bezvýznamné“, však měly svůj účel – a sice takový, jehož lze dosáhnout toliko vyvarováním se sledování účelu. Tímto účelem bylo cvičení mysli.
- (...) Poradenská firma, ktesou jsem založil, má čtyřicet zaměstnanců v šesti různých zemích. Její činnost je značně choulostivá – patří k ní jednání s politiky, vysokými státními úředníky, zástupci sdělovacích prostředků i dalšími tvůrci veřejného mínění. Nejpodstatnějším objevem, který jsem učinil hned v počátcích tohoto podniku, bylo, že absolvent „obchodních studií“ je právě tím člověkem, který by nebyl nikdy „použitelný“. Takový člověk totiž promarnil nejlepší léta života získáváním vědomostí, které právě díky jejich statusu coby „užitečných znalostí“ – jsou v reálném světě naprosto neužitečné. Označovat tuto směsici diagramů, účetnictví, morálních kázání a burzovních triků za vzdělání je zneužíváním tohoto slova. Naše podnikání vyžaduje následující schopnosti: bystrost, schopnost komunikovat a chápat, schopnost srovnávat a pojmově chápat obtížná fakta, schopnost porozumět historickému a kulturnímu zázení osoby, již může být člověk zcela nesympatický, a především ironie a nezranitelnost, která z ní vychází. Žádné z těchto schopností nelze dosáhnout prostřednictvím obchodních studií; všechny, jak jsem zjistil, jsou pěstovány studiem řečtiny, latiny a filosofie. Měl jsem to štěstí potkat lidi, kteří svá formativní léta strávili studiem těchto neužitečných věcí; jen ony byly užitečné.

Právě tato zkušenost – spíše než zkušenost let, kdy jsem byl universitním učitelem – mě přivedla na stranu kardinála Newmana. Uzvřete učení se a vyučování do nějakého posvátného místa, odřízněte je od světa, aby se vlastními vnitřními silami ubíralo směrem ke zbytečnému, neplodnému vzdělání – a dospějete k ucelenému a zdravému rozumu, k mysli schopné se přizpůsobit, soustředit a chápat v neustále se měnícím prostředí vnějšího světa. Vpusťte však tento vnější svět do třídy a výsledkem bude zkostratění duševních sil, slepé a bezhlavé propadnutí zájmu o důležité problémy současnosti, jež činí rozum ne schopným vypořádat se s jakoukoli situací, která není popsána na stránkách knih. Zájem o problémy současnosti je nepřitelem vzdělání, a pokud z něj university učiní svůj standard, zradí své poslání. (...)

- **Andrej Zeman: *Najzákernejšie klamstvo* (24, 49, .pravidelná dávka)**
 - (...) Nič nedokáže ľudí oklamať lepšie než klamstvo, ktoré si vytvorila vo vlastnej hlave.
- **Marian Jaslovský: *Sonny Rollins bol posledný z najväčších* (24, 52)**
 - (...) Veľkosť nevzniká bez zápasu a (...) talent je len začiatok.
- **Jakub Betinský: *O tom, ako sa príroda stala krásnou* (25, 51, .pravidelná dávka)**
 - Ak si prírodu ceníme len pre jej krásu, ľahko ju zredukujeme na scenériu. Chránime potom najmä to, čo vyzerá veľkolepo: hory, vodopády či ikonické zvieratá. Menej nápadné mokrade, hmyz či obyčajné lúky

sa nám môžu zdať esteticky nezaujímavé, hoci ekologicky sú nesmierne dôležité.

- **Juraj Malíček: *Ak by na Mesiaci pristáli ako prví Slováci...*** (25, 56, .popcorn juraja malíčka)
 - (...) Málokde je toľko pravdy ako práve vo fantastike.
- **Arthur Laffer: *Reagonomika priniesla rast, o akom dnes môžeme len snívať*** (26, 22–23)
 - Imitácia je najúprimnejšou formou komplimentu.
- **Michal Vašečka: *Mladí si aj dnes cenia slobodu*** (28, 10–17, rozhovor Maríny Gálisovej)
 - (...) Prečo (...) moslimovia a židia dostali zákaz jesť bravčové? Nie preto, že by to bola nejaká univerzálna hodnota, ale preto, že bravčové mäso sa v podmienkach, v ktorých žili, kazilo najrýchlejšie. Bolo nebezpečné. Na ako prinútiť ľudí, ktorí nevedia čítať ani písať a žijú ďaleko od centier, aby takéto pravidlo dodržiavali? Tak ho vložíte do náboženstva. A týmto spôsobom sa zabezpečilo, že ho budú rešpektovať.
 - (...) Vypselosť kultúry sa pozná podľa vzťahu ku všetkým marginalizovaným skupinám alebo k ľuďom, ktorí majú v živote nejaký hendikep.
 - Hĺbkové čítanie bolo v stredovekej Európe typické iba pre mníchov v kláštoroch, ktorí tvorili úplne zanedbateľné percento populácie. Zvyšok bol v podstate ngramotný alebo veľmi málo gramotný. Dnes už ngramotnosť prakticky neexistuje. Ale je možné, že hĺbkové čítanie zostane opäť iba záležitosťou veľmi malej skupiny ľudí. Väčšina bude vedieť čítať, ale je dosť pravdepodobné, že za celý život nebude schopná prečítať ani jednu knihu krásnej literatúry, pretože ju jednoducho nedokáže dočítať.
 - Vždy by sme mali mať nejaký spoločný cieľ, spoločný svet. Je pravda, že ho strácame. Kedysi ním bola komunita, rodina. Všetky tieto pojmy a inštitúcie postupne strácajú svoj pôvodný význam.
- **Andrej Zeman: *Nevedomosť ako cnosť*** (28, 47, .pravidelná dávka)
 - Nie každá neistota je nedostatkom odvahy. Niekedy je prejavom úcty k pravde.
- **Jakub Nvota: *Štyri roky*** (28, 51, .nvotova osnova)
 - Sonet nás učí, že každé obmedzenie je tvorivé, lebo v nás provokuje moment hry – a ten je zo všetkého najcennejší. Ak poskladáte lásku do sonetu, nespáli vás. Ak doň poskladáte smútok sveta, nezadusí vás. Tá hra, ktorú musíte hrať, vás očistí od spaľujúcich emócií. Roberto Benigni vo filme *Život je krásny* urobil z koncertáku hru a vďaka nej prežil.
- **Marek Kapusta: *Hudba taká silná, že mení krajinu*** (29, 34–41, rozhovor Inge Vagačovej)
 - Škola, ktorá chápe kultúru iba ako súbor faktov na zapamätanie, dátumy, mená, definície prichádza o jej podstatu. Škola, ktorá kultúru žije, ktorá dáva deťom priestor tvoriť, diskutovať, nesúhlasiť a nachádzať spoločný jazyk, bude niečo, čo žiadna osnova nepredpíše: schopnosť byť súčasťou širšieho spoločenstva pri zachovaní vlastnej tváre, identity, nadobudnutí sebadôvery a hrdosti na to, kto som. Dieťa, ktoré sa naučí v triede, že jeho odlišnosť je vítaná a zároveň ho táto trieda potrebuje, vyrastie v dospelého človeka, ktorý sa nebojí ani rozmanitosti svojej krajiny.
- **Norbert Žilka: *Dokáže ľudský mozog pochopiť sám seba?*** (30, 6–7)
 - Múdre národy učia svoje deti od útleho veku jazyky a ich pamäť trénujú náboženské knihy, ktorých obsah si musia postupne osvojiť. To, čo na prvý pohľad pôsobí ako tmárstvo, je v skutočnosti dokonalý spôsob budovania sietí.
 - Moderná doba prináša nástrahy, ktoré mozog formátujú do menej funkčnej podoby. Mobilné telefóny, počítače a umelá inteligencia prinášajú obrovské množstvo informácií v krátkom čase a zároveň zjednodušujú všetky naše činnosti. Paradoxne veľké množstvo rôznorodých informácií, ktoré mozog musí spracovať v rýchlom slede, napríklad pri pozeraní *reelsov*, môže spôsobiť, že človek stráca schopnosť sústrediť sa. Nové technológie nám dávajú neuveriteľnú výhodu prinášať nové riešenia. Pasívny príjem informácií však mení túto výhodu na nebezpečnú zbraň.
- **Andrej Zeman: *Poznanie zaniká potichu*** (30, 41, .pravidelná dávka)
 - (...) Poznanie nezaniká iba vtedy, keď zhoria knihy, ale aj vtedy, keď ich prestaneme otvárať.

- **Vladimír Marko: *Imrich Karvaš (25. 2. 1903–20. 2. 1981)* (30, 50–51)**
 - **Imrich Karvaš**
 - Hodnota jednotlivca z hľadiska spoločnosti je určená mierou príspevku nie v prospech vlastného, ale všeobecného blahobytu celku.
- **Jacob Zvi Yanovski (veľvyslanec Izraela): *Je Izrael v práve, alebo je vinný?* (33, 26–33, rozhovor Štefana Hríba)**
 - Vžité sa do situácie Izraela. Kritizuje sa ľahko, keď v takej situácii nie ste. Myslím, že izraelská armáda sa veľmi usiluje, aby sa nič nestalo nikomu, kto do konfliktu nie je zapojený. Ale je to ťažké, keď máte do činenia s teroristickou organizáciou. Naši nepriatelia nenosia uniformy. Sú časťou civilného obyvateľstva, prenikli hlboko do jeho štruktúr, a toto je ich stratégia, ich taktika. Pália z nemocníc, pália zo škôl, je to veľmi ťažká situácia. Izraelská armáda vždy informuje obyvateľov – vieme, že je tu Hizballáh, že odtiaľto páli, podnikneme odvetu. Máte štyri, päť hodín na evakuáciu. Je to veľmi náročné, ale musíme dbať na to, aby sa nič nestalo bežným obyvateľom. Následne sa vyroja články o ľuďoch, ktorí museli opustiť svoje domovy, ale ako inak postupovať v takomto type konfliktu?
 - Rozumiem, z čoho (...) prívrženci [Free Palestine] vychádzajú, ale o skutočnej situácii vedia veľmi málo. A ich názory sú veľmi čierno-biele. Pozerajú sa na to ako na situáciu utláčateľ verzus utláčaný, čo je veľmi plytký pohľad. A samozrejme, že Izrael má imidž utláčateľa, lebo je silný a nespravedlňujeme sa za to, že sa chránime. Sme v situácii, že sa musíme starať buď o svoj imidž, alebo o bezpečnostné hrozby, a my sme sa rozhodli riešiť to druhé. Naše existenčné ohrozenie.
 - Európska únia, európski spojenci neriešia dnes vo svete žiadne konflikty. Dávajú najavo svoje hodnoty, očakávajú, že sa budeme správať tak, ako by sa správali oni, ale nie sú v našej situácii a ich postoj žiadny konflikt vo svete nerieši. Pritom vo svete sú aj iné konflikty, vojna v Sudáne, humanitárna kríza v Jemene, je tu Kongo a Rwanda, a ja nevidím, že by niektorý z týchto konfliktov Európania riešili – ani len ukrajinsko-ruskú vojnu. Myslím, že sa len potrebujú prezentovať, aké majú hodnoty, a nútia nás správať sa tak, ako si myslia, že by sa správali oni – ale nie sú v našej situácii.
 - Irán je základ, všetko na Blízkom východe ovplyvňuje Irán. Hamas, Hizballáh, Húsióvia, keď si spojíte stopy, všetko smeruje k Iránu (...).
- **Slavomíra Henčeková: *Amatérčina alebo ...* (33, 34)**
 - (...) Ak si nedokážeme povedať pravdu o svojich, nikdy nebudeme dôveryhodní, keď ju hovoríme o cudzích.